

Ministeri K.A. Fagerholmin pitämä puhe Kymintehtaan työväenyhdistyksen 20.2.1943 järjestämässä juhlatilaisuudessa oli seuraavansisältöinen:

Aika, jota nyt elämme, ei ole omiaan juhlimiseen. Siihen se on aivan liian vakava. Ei yksikään meistä voi vapautua nykyhetken ankaruudesta. Ajatuksemme kiintyvät joka päivä ja joka hetki siihen, mitä tapahtuu muualla maailmassa. Meillä ei ole oikeutta sysätä kaikkea sitä syrjään ja uskotella itsellemme, että se, mitä eri rintamilla tapahtuu, ei koske meitä. Valitettavasti se koskee meitä sangen suuressa määrässä. Siksi meidän täytyy seurata kehityksen kulkua ja alituisesti olla selvillä, mitä suuntaa maamme on noudatettava. Eikä meillä ole oikeutta ottaa huomioon mitään muuta kuin oma maamme ja sen menestys. Tilanne näyttää kieltämättä huolestuttavalta, mutta meidän on samalla varottava levittämästä paniikkimielialaa. Meidän on yritettävä pitää päämme kylmänä kaikissa tilanteissa. On pyrittävä välttämään erehdyksiä, on tehtävä voitavamme johtaaksemme maamme vahinkoa kärsimättä läpi myrskyjen. Olemmeko tehneet erehdyksiä politiikassa viime vuosien aikana? Tämä kysymys tehdään niin helposti silloin kun kaikki ei käy niin kuin olemme toivoneet käyvän. Talvisotaa emme voineet välttää. Sen puhkeaminen ei ollut meidän syytämme. Emme olleet tehneet mitään, mikä olisi oikeuttanut bolshevikit hyökkäämään kimppuumme. Jos hallitus syksyllä 1939 olisi vapaaehtoisesti hyväksynyt bolshevikkien vaatimukset saada suuria osia Karjalan Kannaksesta, Suomenlahden saaret ja Hangon, olisi se aiheuttanut moraalisen järkytyksen koko kansassa. Maamme olisi varmasti jäänyt helpoksi saaliiksi bolshevikeille. Asiaa ei lainkaan muuta se, että meidän sittenkin täytyi vaatimuksiin myöntyä, jopa antaa bolshevikeille enemmän kuin he vaativat syksyllä 1939.

Teimmekö erehdyksiä Moskovan rauhan jälkeen? Mikäli mi-

nä voin sanoa, ei yksikään puolueettomasti asioita tarkasteleva voi syyttää meitä. - Kirvelevin sydämin menimme pitemmälle kuin rauhansopimus edellytti. Olimme hyvin kilttejä ja myöntäväisiä. Emme sallineet bolshevikkien sekaantuvan sisäisiin asioihimme, emme tahtoneet elää holhouksen alaisina. Mutta tämä ärsytti Moskovaa, joka oli toivonut valloittavansa maamme kotimaisten kommunistien avulla, kuten Baltianmaissa oli käynyt. Olen lujasti vakuuttunut siitä, että emme tehneet erehdyksiä Moskovan rauhansopimusta seuraavina aikoina.

Kun kävi ilmeiseksi, että bolshevikkien ja saksalaisten ystävyys oli päättymässä, oltiin sos. dem. taholla yksimielisiä siitä, että Suomen olisi pysyttävä sellaisen sodan ulkopuolella. Pari päivää ennen tämän sodan puhkeamista, juhannuksena 1941, kokoontui työväenliikkeemme ylin johto ja antoi julistuksen, jossa työväenliikkeen kanta lausuttiin: emme halua tulla vedetyksi uuteen sotaan. - Oltiin joka tapauksessa joutuneet tähän sotaan, tahtoimmepa tai emme. En usko, että saksalaisten joukkojen oleskelu Pohjois-Suomessa sanottavasti vaikutti asiain kulkuun. Bolshevikit pitivät meitä vihollisina. - Mutta uskon, ettei olisi ollut mahdollista pysyttää kansaamme paikoillaan, vaikkeivät bolshevikit olisi hyökänneet kimppuumme. Karjalaisten mieli paloi isiensä maille ja yleinen käsitys oli, että Saksan armeija valloittaisi bolshevikkien valtion ja joka tapauksessa murskaisi sen. Oli suosittua puhua vain muutamia viikkoja, ehkä pari kuukautta kestävästä sodasta. Epäilijöitä oli, mutta heidän äänensä hukkui joukkojen riemuun, että bolshevikit tuhottaisiin.

Armeijamme on ottanut takaisin Moskovan rauhassa otetut alueet, mutta siitä päivästä lähtien, itsenäisyyspäivästä 1941, jolloin minulla oli viimeksi tilaisuus puhua tällä paikkakunnalla, on armeijamme pysynyt paikoillaan. Sota on siinä suhteessa meidän osaltamme päättynyt, mutta emme ole vielä päässeet sodasta. Olemme mukana jatkuvasti ja meidän on kannettava kaikki taakat, taakat, jotka lisääntyvät, mitä enemmän sota pitkittyy. Asemamme on tällä hetkellä pal-

jon vakavampi kuin se oli silloin, kun armeijamme etenemisvaihe lakkasi. Riippuu enemmän sodan kehityksestä itärintamalla kuin meistä itsestämme. Ei enää puhuta mistään salamasodasta. Saksalaisten valtava eteneminen ei ole vain pysähtynyt, vaan muodostunut perääntymiseksi, joka näyttää sangen vakavalta. - Voi käydä, että saksalaisten on pakko huomattavasti lyhentää rintamaansa. On oltava valmistautuneita siihen, että Pietarin saarto saattaa lakata ja saksalaiset tulevat olemaan pakotettuja luovuttamaan ainakin osan Baltianmaiden aluetta. Kuten kaikki ymmärrämme, on sellainen mahdollisuus meidän kannaltamme katsoen hyvin vähän toivottavaa.

Emme tiedä, mitä strategisia laskelmia kätkeytyy saksalaisten sotatoimien taakse. Voi olla, että tilanne ei ole niin vakava kuin se näyttää. Mutta eräs asia näyttää ilmeiseltä kaikille, että saksalaisten mahdollisuuksia bolshevikien ja heidän valtionsa murskaamiseen ei voida nyt pitää ylettömän suurina. Vaikka saksalaiset keväällä ja kesällä saattaisivat aloittaa uuden hyökkäyksen, oltaisiin liian optimisteja, jos uskottaisiin, että uusi offensiivi johtaisi lopulliseen voittoon. Napoleon epäonnistui Venäjän valloittamisessa, vaikka hän oli onnistunut niin paljon muussa, ja näyttää siltä kuin Hitler ei saavuttaisi menestystä. Venäläiset tuntevat taistelevansa isänmaansa puolesta, jonka vieras tahtoo valloittaa. Meidän talvisotamme aikana eivät venäläiset taistelleet sillä innostuksella kuin nyt. Nyt tietää myöskin tavallinen venäläinen, että hän taistelee maansa ja kotinsa puolesta. Tämä tausta meidän on huomioitava määrittellessämme kantamme asemamme suhteen. On siis otettava huomioon, että jatkuvasti tulemme olemaan bolshevistisen Venäjän naapurina. Se saattaa tuntua epämieluiselta, mutta meidän on katsottava totuutta silmiin. Meidän on tehtävä johdopäätöksemme tapahtumien perusteella, ainoana päämääränämme täytyy olla maamme ja kansamme sekä sen vapauden pelastaminen.

Me sosialidemokraatit olemme koko ajan vastustaneet Itä-Karjalan valloittamissuunnitelmia. - Sekä Skandinaviassa, että Englannissa ja Amerikassa on hyvin ymmärretty, että olemme tah-

toneet saada takaisin Moskovan rauhassa riistetyt alueet. Jos olisimme pysyttäytyneet tässä (epäselv. kuultu) emmekä koskaan puhuneet valloituksista, olisi asemamme länsivalloissa paljon lujempi kuin mitä se on ollut ja on. Olemme menettäneet monta ystävää Itä-Karjalan takia, mutta emme ole saaneet yhtään ystävää sen vuoksi. Tämä puhe saattaa tuntua kovalta, ehkäpä joku pitää sitä epäisänmaallisena, mutta asiaa ei voi auttaa. Rehellisyys maan perii, on tapana sanoa. Täällä kotimaassa ei kukaan kiellä, että Suomelle olisi hyvä saada strategisesti hyvä raja. - Mutta nämä alueet eivät kuulu meille eivätkä ole koskaan kuuluneet meille. Venäläiset tulevat aina olemaan naapureitamme ja vaikka heillä ei olisi bolshevistista hallitusta, tulisivat he pitämään nöyryyttävänä sitä, että Suomi on ottanut heiltä alueen, joka on kuulunut heille. Se tulisi aina olemaan aiheena uusiin sotaisiin selkkauksiin. Siksi meidän on koetettava mukautua ajatukseen, että Suomi ei ehkä tule saamaan uusia alueita. Onneksi ei näitä alueita vielä toistaiseksi ole liitetty Suomeen, joten kysymys on avoinna siksi, kunnes tulee rauha. - Emme usko, että voisimme saada Neuvostoliiton kanssa rauhan, johon sisältyisi Itä-Karjalan jääminen meille. Se ei ole meidän pääkysymyksemme. Se on, kuinka maa ja kansa vapautensa säilyttäen selviytyisi sodasta voimatta itse tehdä mitään sen estämiseksi. Sos.dem. puolueen vosto totesi, että Suomi ei ole osallisena suurvaltasodassa, että meitä eivät sido/ ^{sopimukset} puoleen eivätkä toiseen ja että voimme vetäytyä sodasta niin pian kuin näemme vapautemme turvatuksi.

Ulkomailla on erikoisrauhakysymystä pohdittu useita kertoja tämän sodan aikana. On syytä kysyä, olemmeko siinä kohdassa syylistyneet joihinkin laiminlyönteihin. Olisiko tänä kuluneena aikana ollut mahdollista tehdä erikoisrauha? Käsitykseni on, ettei se ole ollut mahdollista. Olemme esim. huoltokysymyksessä riippuvaisia Saksasta. On ollut mahdotonta sellainen politiikan noudattaminen, joka olisi saattanut meidät vastakkain Saksan kanssa. Tämä ei ole mikään tunneasia, vaan tosiasia. Tämän käsitykseni perustana ei

ole rakkaus nykyhetken Saksaan. Sosialidemokraattina en ole koskaan peittänyt mielipidettäni kansallissosialistisesta järjestelystä. Jos ei Saksa olisi huoltanut meitä tänä aikana, olisimme kuolleet nälkään. Kuinka Saksan tuleekin käymään, on meidän syytä muistaa, että Saksa kuitenkin pelasti meidät aloittamalla sodan Neuvostoliittoa vastaan. Jos ei näin olisi käynyt, olisivat bolshevikit murskanneet maamme. Luonnollisesti eivät saksalaiset tehneet tätä meidän vuoksemme, vaan saavuttaakseen omat tarkoituksensa. Meillä on siis syytä pitää yllä ystävyyttä Saksan kanssa.

Toistan, ettei meillä ole mitään syytä pitää Saksaa jo voitettuna maana. Sotaonni on vaihteleva, mutta sota ei vielä ole lopussa. Toinen asia on, että tähänastisiin tapahtumiin nojautuen voidaan tehdä johtopäätös, että Saksa tuskin tulee hallitsemaan maailma tämän sodan jälkeen. Saksa on taistellut yli kolme vuotta monilla rintamilla. On tuskin todennäköistä, että Saksa pystyy kutsumaan uusia suuria lisäjoukkoja armeijaan ja tuotannon palvelukseen. Ne äärimmäiset toimenpiteet, joihin siellä on ryhdytty, nämä ovat todistuksena niistä vaikeuksista, joiden kanssa siellä kamppailaan. Mutta samalla kun tämä tapahtuu Saksassa, ovat sekä Englanti että Amerikka pääsemässä vauhtiin sotatuotannossa ja joukkojensa suhteen. Ne ovat säästäneet sekä joukkoja että tarvikkeita. Saksa on jo pitkät ajat taistellut ankarasti, kun taas Englanti ja Amerikka ovat asettuneet odottavalle kannalle ja varustautuneet loppukamppailuun. Tästä seikasta saattaa vain sinisilmäinen optimisti olettaa saksalaisten lopullista täydellistä voittoa. Ei ole sanottu, että saksalaiset tulevat joutumaan tappiolle.

Olemme monasti selittäneet, ettemme ole osallisena suurvaltасodassa. Taistelemme oman vapautemme puolesta. Me haluamme antaa jokaisen kansan hoitaa omat asiansa. Sentähden on meillä luonnollisesti oikeus silloin, kun sen sopivaksi katsomme, irrottautua sodasta, jota meidät on pakotettu käymään, jos pidämme sitä meidän kannaltamme viisaana ja oikeana, sillä meitä eivät sido mitkään sopimukset millekään taholle. Meidän ei tarvitse olla sodassa mukana siihen asti,

kun sota on päättynyt. Juuri tätä tahtoo sos.dem. puolueu-
vosto korostaa päätöksellään. Emme tiedä, milloin tämä ajan-
kohta tulee ja tuleeko se yleensä. - Emme tiedä, tuleeko
mitään mahdollisuuksia rauhan solmiamiseen. Ehdotuksia saattaa
tulla ja siksi meidän on oltava valmistautuneita tällaiseen
mahdollisuuteen. Käymme sotaamme ainoastaan puolustautuaksem-
me. Jos voimme saada takeet, että vapautemme on turvattu,
ei sodan lakkaamiselle ole mitään estettä. Tätä suuntaa tah-
too sos.dem. puolueuvesto politiikassaan noudattaa. Suomi
on saanut paljon vihollisia. Englanti on julistanut meille
sodan, Amerikan asenne ei ole ystävällinen. Diplomaattisten
suhteiden katkeaminen on ollut hiuskarvan varassa. Pohjois-
maissa ei sikäläinen mieliala meitä kohtaan ole sama kuin
talvisodan aikana. Olisi tehtävä kaikki voitavamme luodaksemme
paremmat suhteet länteen päin.

Jotkut piirit ovat luulleet, että on aivan hyvin riit-
tänyt, jos olemme huolehtineet ystävydestä Saksan kanssa.
Tämä kaipaa korjaamista. Meidän on jätettävä epäonnistunut
propaganda, joka pyrkii nostattamaan inhoa Englantia ja
Amerikkaa vastaan. En usko hetkeäkään, että Churchill enem-
pää kuin Rooseveltkaan toivovat bolshevismia Eurooppaan. Yk-
sinomaan ankara välttämättömyys on saanut heidät bolshevik-
kien liittolaisiksi. He taistelevat elämästään kuten mekin
eikä heillä ole ollut varaa kysyä itseltään, ovatko heidän
liittolaisensa moraalisesti ja poliittisesti hyväksyttäviä. -
Mitä me oikeastaan tiedämme tulevaisuudesta ja paraillaan
käytävän sodan loppuvaiheista. Se voi tarjota moninaisia yl-
lätyksiä. Juuri nyt on tärkein tehtävämme diplomatian alalla
yrittää poistaa sitä epäluuloa, jota Englannissa ja Ameri-
kassa tunnetaan Suomea kohtaan. Se voi olla vaikeaa, mutta
sitä on yritettävä. Meillä ei koskaan voi olla liian monta
ystävää eikä liian vähän vihollisia. Myöskin pohjoismaiseen
yhteistyöhön viittasi sos.dem. puolueuvesto. Olemme lyöneet
laimin paljon ja olemme sallineet osan sanomalehdistöä teh-
dä vaikeita virheitä. Olen syvästi vakuuttunut siitä, että tar-
vitsemme pohjoismaista yhteistyötä. Ne voivat merkitä jotakin
kun tilinpäätös rauhanteossa kerran tulee tehtäväksi. On val-

misteltava lähempää ja kiinteämpää yhteistyötä, kun rauha kerran tulee. En epäilisi liittää pohjoismaita yhteen valtio-liitoksi tai liittoavaltioksi. -

Olen puhunut teille vilpittömästi, arvoisat, kuulijat, ja yrittänyt kertoa, millä tavalla sosialidemokraatti katselee asemaamme. Jos joku on saanut käsityksen, että olen puhunut pessimistisesti, niin hän käsittää väärin. Olemme taistelleet kallisarvoisimman puolesta, mikä meillä on, vapautemme puolesta. Jos mikään kansa on ansainnut elää vapaana, niin juuri Suomen kansa, joka niin kalliisti on maksanut vapautensa. Mutta samalla kun toteamme tämän, tulee meidän vakavasti pyrkiä johtamaan politiikkaamme, että saamme ystäviä joka taholla emmekä aseta kaikkea yhden kortin varaan. Presidentinvaali on nyt ohi ja maalle on nyt saatava uusi hallitus. Tämä kysymys ei ole yhdentekevä. Mahdollisesti nyt muodostettava hallitus saa ratkaistavakseen mitä vaikeimpia kysymyksiä. Toivokaamme, että hallituksen kokoonpano muodostuu sellaiseksi, että se tulee tehtävissään onnistumaan. Meidän täytyy ehdottomasti pysyttää kansamme yksimielisenä. Se on ollut voimamme kuluneina vaikeina vuosina. Jos yksimielisyys murtuu, käyvät vaikeudet entistä suuremmiksi. — Me onnistumme varmasti tässä tehtävässämme, jos pysymme yksimielisinä.

Helsinki 21.2.1943
